

Fra samlingen:

Det norske glasshuset

1936–1974

From the Architecture Collection:

The Norwegian Glasshouse

1936–74

Markus Richter

Arne Korsmo, *Villa
Sienersen*, Vinderen, Oslo.
Foto / Photo: ukjent /
unknown, ca. 1939.

Den opprinnelige hensikten med et hus er å gi ly. Huset skulle beskytte både mot det plagsomme været og potensielle inntrengere og fiender. Et glasshus, derimot, gir riktignok ly mot storm og regn, men en grunnleggende funksjon er helt utelatt. Glasshuset pakker ikke inn og skjuler beboerne fra forstyrrelsene fra verden utenfor. Isteden eksponerer glasshuset dem mot den evige solen og fremmedes nysgjerrige blikk. Det inviterer verden inn – og blir en slags kokongens antitese.

Et glasshus virker derfor ikke som noe åpenbart valg i et værhardt klima langt mot nord. Den relativt sett dårlige isolasjonen heldekkende vinduer kan gi, framstår ikke som særlig egnet for en lang vinter. Likevel ble glassvegger introdusert i norsk boligarkitektur allerede på 1930-tallet. Og på 1960-tallet ble de et vanlig syn, på samme måte som store verandaer og balkonger, som man snarere ville forvente å finne på den sørlige halvkule enn langt mot nord. Sannsynligvis er glassvegger så utbredt i norsk arkitektur fordi kjærligheten til naturen står så sterkt her i landet. Det tette båndet til naturen er et tydelig trekk ved norsk kultur, og dermed virker glassvegger fra gulv til tak med bred utsikt til naturen forlokkende.

Forholdet mellom huset og naturen, inne og ute, kommer tydelig fram i en beskrivelse av Geir Grungs hus på Jongskollen (1961–63) skrevet av P.A.M. Mellbye i *Bonytt* i 1964: «En kjølig vårnatt i et glasshus på en åskant utenfor Oslo. Fri utsikt gjennom glass hele horisonten rundt, slik at byens lys dekker den ene retningen og nattemørket med reflekser av en kjempestor, brennende peisrot i den annen retning. Det er et lavt rom, beregnet på å sitte i, og bare kunne se rett ut når man sitter. [...] Alt er beregnet på at mennesker skal føle seg direkte plantet i miljøet [...] Grensen mellom inne og ute, mellom kulde og varme, mellom teknikk og natur, er forsvunnet [...] Befrikk for noe, men litt febril, seiler man videre i glassrommet under nattehimmelen, fylt av dramatisk og en dristig lengsel etter å møte en hylende regnstorm som man kunde le av.»

Mellbyes beskrivelse låter som et ekko av Arne Korsmos og Grete Prytz' opplevelser i en dramatisk storm i det berømte glasshuset Mies von der Rohe tegnet for Edith Farnsworth (1945–1951). Korsmo-paret reiste rundt i USA på Fulbrightstipender og ble kjent med Edith Farnsworth i Chicago. De bodde i hennes den gang uferdige hus på landet og var de første overnattingsgjestene der. Om natten herjet en storm området. De var kun

beskyttet av glassveggene, som lå som et tynt skall rundt huset, og nærkontakten med naturkreftene gjorde et varig inntrykk på paret. Opplevelsen inspirerte trolig utformingen av deres eget glasshus på Vettakollen i Oslo. Korsmo-parets beretning om den stormfulle natten i Farnsworth-huset minner også om programerklæringen Lina Bo Bardi skrev om sitt glasshus i São Paulo. I *Habitat* 10 fra 1953 skrev hun: «Problemet var å skape et rom som fysisk sett ga ly, det vil si beskyttet mot vind og regn, men som samtidig var åpent mot alt som er poetisk og etisk, selv den vilteste storm.»

Arne Korsmos hus på Vettakollen (1952–1955) ble tegnet sammen med Christian Norberg-Schulz som ett av tre rekkehus. Det var det første glasshuset som ble bygget i Norge etter krigen og okkupasjonen. Da krigen brøt ut, hadde Korsmo allerede planlagt et hus til finansmannen og kunstsamleren Rolf Stenersen (1937–1939) med heldekkende glassvegger. Grunnplanet skulle åpne seg ut mot hagen via store vinduer. Stuen skulle strekke seg langs hele hagefronten til førsteetasjen og være bygget i glassbyggestein som ble punktert av vinduer i normal størrelse. Her skulle kunstsamlingen vises fram. Det ser ut til at Korsmo helst ville ha holdt den imponerende glassbyggesteinveggen ren, omtrent som i Pierre Chareaus *Maison de Verre* i Paris (1928–1932). Takket være en nylig donasjon har Nasjonalmuseet – arkitektur samlet alle skisser, planer og papirer som er knyttet til Villa Stenersen. Det finnes flere bildekollasjer der Korsmo har byttet ut vinduene med glassbyggestein. Ove Bang tegnet et hus med glassvegger parallelt med Villa Stenersen: *Villa Ditlev-Simonsen* (1936–1937). Huset ble bygget med heldekkende vinduer bare i førsteetasje, mens andre etasje åpnes via en inntrykket balkong i den ellers massive hvite kuben. Men tidlige skisser viser en litt mindre og asymmetrisk utforming med en glassvegg over hele fasaden ut mot hagen. Av åpenbare årsaker ble det ikke bygget flere boliger med store glassvegger under okkupasjonen. Som Ernst Bloch skrev mens han var i eksil i California på den tiden: «Det brede vinduet som ikke viser mer enn verden utenfor, trenger besnærende fremmede, ikke en masse nazister. Døren som er i glass helt ned til gulvet, må ha sollys som trenger seg inn, ikke Gestapo.»

Husene Arne Korsmo og Geir Grung tegnet på henholdsvis Vettakollen og Jongskollen for seg og familien, er de eneste «ekte» glasshusene i Norge. De er basert på Mies Farnsworth-hus

og Phillip Johnsons *Glass House* i New Canaan i Connecticut (1945–1949). Christian Norberg-Schultz' hus, som ble tegnet og planlagt sammen med Korsmos hus, har en fasade med vekselvis glass og trepaneler. Dermed gir den både skygge og lys. Men et glasshus er ikke et drivhus. Det trenger ikke å være helt dekket av glass. Istedenfor å gjøre fokusområdet unødvendig snevert definerer vi «glasshus» som en bygning der man har tatt i bruk brede glassvegger som går fra gulv til tak.

Med den definisjonen i mente kan man si at en rekke severdige glasshus dukket opp i Norge på 1950- og 1960-tallet. Mange av dem ble tegnet av Korsmos tidligere studenter, som Håkon Mjelva, Sverre Fehn og også Are Vesterlid og Arkitimgruppen, men først og fremst Geir Grung. Han er den mest produktive av «glassarkitektene» i landet med hus som *Kollenborg* i Bærum (1958–1960), *Wetha* i Oslo (1961), *Schott* i Bergen (1968–1969), *Bache-Wiig* i Masfjorden (1974), hans eget hus på Jongskollen og den slående vakre utformingen av urealistiske *Villa Wahlstrøm* (1959). Men også Sverre Fehn fikk bygget flere private boliger med glassvegger i disse årene. Blant de mest nevneverdige eksemplene er *Villa Schreiner* på Kringsjø i Oslo (1959–1963). Huset er løftet fra bakken og ligger rundt en kjerne av teglstein, noe som minner om Mies' Farnsworth-hus. Fehn hadde opprinnelig tenkt å sette heldekkende vinduer mot høydedraget i vest, men siden Schreiner-familien insisterte på et mer lukket soverom, stengte han veggen delvis og åpnet opp hjørnet med store vinduer isteden. Glasshjørnet ble et slags varemerke for hans arkitektur og går igjen blant annet i *Villa Underland* i Ski (1960–1962) og *Villa Norrköping* – sannsynligvis hans mest radikale bolig. Mens alle hushjørnene er dekket av glass, har ikke de fire rommene som omringer kjernen, noen åpning overhodet. Lyset kommer isteden inn gjennom høye, horisontale lysganger. Huset skaper dermed et spill mellom lys- og skyggesoner. Dette kan sies å være et spesifikt norsk bidrag til glasshustradisjonen.

The primordial purpose of a house is providing shelter; it should offer protection against the inconvenience of climate as well as possible intruders or enemies. A glasshouse, however, affords cover against storm and rain indeed, but it largely denies the very function of a shelter. It does not enwomb or hide its inhabitants from the disturbance of the outside world; instead, it exposes them to the relentless sun or the inspection of strangers; it invites the outside world in and is thus the opposite of a cocoon.

Consequently, in the harsh northern climate, a glasshouse seems not an obvious choice. The comparably poor isolation of floor-to-ceiling glazing appears inappropriate for the long lasting cold season. Nevertheless, as early as in the 1930s, glass walls were introduced into Norwegian residential architecture, and they became an almost common feature by the 1960s, very much like expansive verandas and balconies, features one would expect in the warmer southern hemisphere, but not high up in the North. The dissemination of glass walls in Norwegian architecture is most likely a result of the ubiquitous national appreciation of the outdoors. The close connection to nature is a common feature in Norwegian culture, and thus floor-to-ceiling glass walls providing a sweeping view into the outdoors appears to be a rather attractive concept.

The relationship between house and nature, inside and outside, is evident in a portrayal of Geir Grung's house at Jongskollen (1961–63) by P.A.M. Mellbye, published in 1964 in *Bonytt*: “A cold spring night in a glasshouse on a ridge outside Oslo. The wide view through the glass walls encompasses the entire horizon, the lights of the city covering one direction, the reflections of a huge, burning fireplace the other. It is a low space, intended to sit, and just look out while sitting. [...] Everything is designed to make the inhabitants feel as if they were placed straight in the environment. [...] The borders between inside and outside, cold and warmth, technic and nature disappears. [...] Released but somewhat febrile, we sail away in the glass room under the night sky full of drama, with an audacious longing to meet a howling rainstorm, which one could laugh at.”

Mellbye's description seems to echo Arne Korsmo and Grete Prytz' experience of a dramatic storm in the famous glasshouse that Mies van der Rohe designed for Edith Farnsworth (1945–51). The Korsmos travelled the US on Fulbright scholarships and became friendly with Edith Farnsworth in Chicago. Staying in her still

unfinished countryside house as the first overnight guests, they experienced a storm raging during the night. The close contact with the forces of nature, protected only by the glass walls wrapped like a light skin around the house, made a lasting impression on the Korsmos and probably inspired the design of their own glasshouse on Vettakollen in Oslo. The Korsmos' account of the stormy night in the *Farnsworth house* is also reminiscent of Lina Bo Bardi's programmatic statement about her own glasshouse in São Paulo. In *Habitat* 10, 1953, she stated, “The problem was to create an environment that was ‘physically’ sheltered, i.e. that offered protection from the wind and the rain, but at the same time remained open to everything that is poetic and ethical, even the wildest of storms.”

Arne Korsmo's house on Vettakollen (1952–55), designed in partnership with Christian Norberg-Schulz as one unit in a row of three attached houses, was the first glasshouse in Norway to be built after the years of war and occupation. On the verge of the occupation, Korsmo had already planned a private home featuring floor-to-ceiling glazing for the financier and art collector Rolf Stenersen (1937–39). While the ground floor opens up towards the garden with huge glass panes, the living room stretching over the entire garden front on the first floor, designed as a display for his art collection, features a glass brick wall punctuated by regular sized windows. It seems as if Korsmo would have preferred to keep the impressive glass brick wall pure, similar to Pierre Chareau's *Maison de Verre* in Paris (1928–32). In the collection of Nasjonalmuseet – Arkitektur – which, thanks to a recent donation, holds all sketches, plans and other records related to *Villa Stenersen* – there are a number of photo collages in which Korsmo substituted the windows with glass bricks. Concurrently with Villa Stenersen, Ove Bang also designed a house implementing walls of glass: *Villa Ditlev-Simonsen* (1936–37). Whereas the house in its realized form only offers floor-to-ceiling glazing on the ground floor, dominated by the massive white cuboid of the upper floor, earlier sketches reveal a slightly smaller, asymmetrical design with a glass wall covering the entire garden façade. For obvious reasons, no further residential projects employing broad glass walls were carried out during the years of occupation. As Ernst Bloch wrote in his Californian exile around that time: “The broad window full of nothing but outside world needs an outdoors full of attractive strangers, not full of Nazis; the glass door right down to the floor

really requires sunshine to peer and break in, not the Gestapo.”

The houses that Arne Korsmo on Vettakollen and Geir Grung on Jongskollen designed for themselves and their families are the only “true” Norwegian glasshouses modelled after Mies' *Farnsworth house* and Phillip Johnson's *Glass House* in New Canaan, Connecticut (1945–49). Christian Norberg-Schulz' house, conceived and planned together with Korsmo's house, introduces a façade that alters between glass and opaque wall panels, simultaneously providing shadow and light. However, a glasshouse is not a greenhouse; it does not need to be entirely glazed. Instead of needlessly narrowing down the field of investigation, we rather define “glasshouse” here as a structure encompassing broad floor-to-ceiling walls of glass.

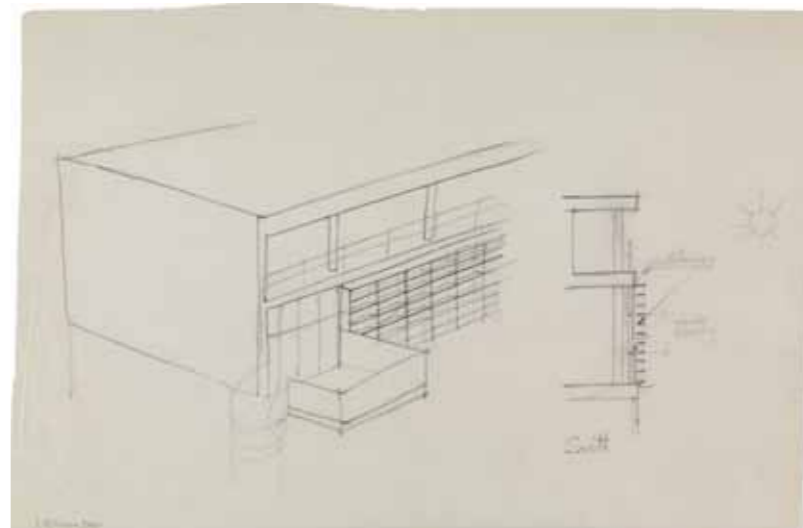
Following that definition, a good number of remarkable glasshouses emerged in Norway during the 1950s and 60s, many of them designed by former students of Korsmo's, like Håkon Mjelva, Sverre Fehn, Are Vesterlid and the Arkitim group, and first and foremost Geir Grung. With his houses *Kollenborg* in Bærum (1958–60), *Wetha* in Oslo (1961), *Schott* in Bergen (1968–69), *Bache-Wiig* at Masfjorden (1974), his own iconic house at Jongskollen and the stunning design for the unrealized *Villa Wahlstrøm* (1959), Grung is the most prolific “glass architect” in the country. However, Sverre Fehn also realized several private homes featuring glass walls during these years. Among the most notable examples counts *Villa Schreiner* at Kringsjø, Oslo (1959–63). This house is elevated from the ground using stilts and arranged around a brick core – somewhat reminiscent of Mies' *Farnsworth House*. Fehn had originally planned to introduce floor-to-ceiling glazing all along the west elevation, but since the Schreiners insisted on having a more enclosed bedroom, he partly closed the wall and opened up the corner with glass panes instead. The glass corner became a trademark of sorts for his architecture, appearing in houses such as *Villa Underland* in Ski (1960–62) and *Villa Norrköping*; probably his most radical residential design. While the corners of the house are completely glazed, the four rooms surrounding the service core have no additional openings at all; instead, light washes in from tall, horizontal clerestory windows. Thus, the house provides an interplay of light and shadow zones. This feature is arguably a specific Norwegian contribution to the glasshouse tradition.

Arne Korsmo, *Villa Stenersen*.
Bildekollasjer / [Photomontage](#),
1939–1940. Vinduene i førsteetasje
er byttet ut med glassbyggestein /
[the windows in the first floor are](#)
[substituted with glass bricks](#).
Foto / [Photo](#): Teigens Fotoatelier,
16,8 x 23 cm.

Arne Korsmo, *Villa Stenersen*.
Bildekollasjer / [Photomontage](#),
ca. 1939–1940. Foto / [Photo](#):
Teigens Fotoatelier, 22,8 x 17,2 cm.

Arne Korsmo, *Villa Stenersen*.
Skisse / [Sketch](#). Blyant på
transparentpapir / [Pencil on tracing](#)
[paper](#), ca.1937, 26,4 x 40,4 cm.

Ove Bang, *Villa Ditlev-Simonsen*, Sinsen, Oslo.
Foto / Photo: Teigens Fotoatelier, ca. 1937.

Ove Bang, *Villa Ditlev-Simonsen*, fasadeoppriss /
elevation. Penn på transparent papir / Pencil on tracing
paper, 1936, 28,6 x 37,3 cm.

Ove Bang, *Villa Ditlev-Simonsen*. Skisse / Sketch.
Blyant, blekk og fargeblyant på transparent papir /
Pencil, colour pencil and ink on tracing paper, 1936,
57,6 x 90,8 cm.

Arne Korsmo / Christian Norberg-Schulz, *Planetveien*, Vettakollen, Oslo. Fugleperspektiv / *Bird's eye view* / Blekk og fargekritt på transparentpapir / *Ink and crayon on tracing paper*, ca. 1952, 22 x 31,5 cm.

Venstre / *Left*:
Arne Korsmo / Christian Norberg-Schulz, *Planetveien 14* (*Norberg-Schulz hus*). Foto / *Photos*: Christian Norberg-Schulz, ca. 1955.

Høyre / *Right*:
Arne Korsmo / Christian Norberg-Schulz, *Planetveien 12* (*Korsmo hus*). Foto / *Photo*: Arne Korsmo, ca. 1955.

Arne Korsmo / Christian Norberg-Schulz, *Planetveien 12*. Foto / *Photo*: Teigens Fotoatelier, ca. 1955.

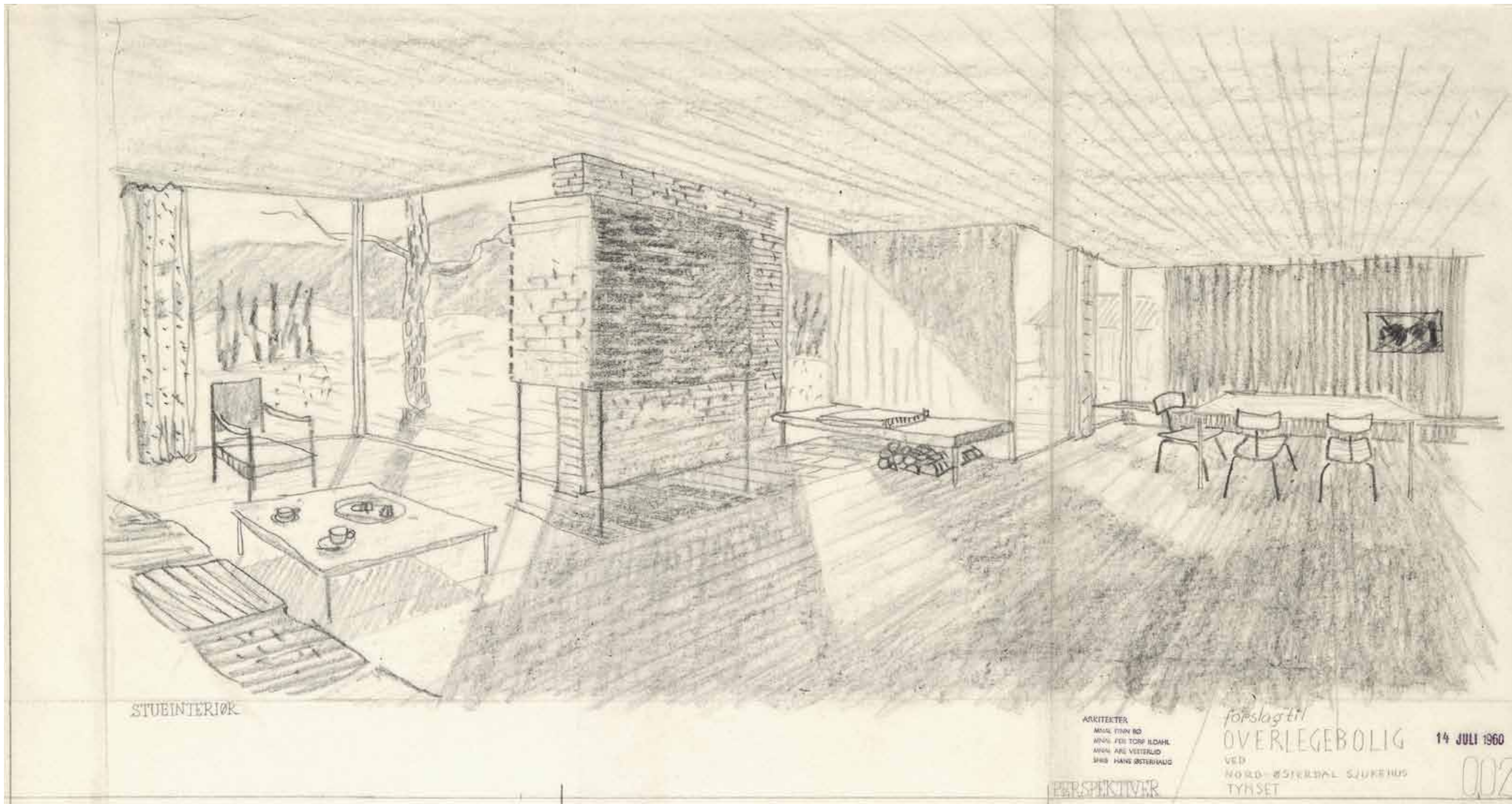

Enebolig Besserud 1959

Begge bilder / Both photos:
Jens og Wenke Selmer, *Enebolig Brostup Breien*,
Besserud, Oslo (revet / demolished).
Foto / Photo: Jens Selmer, 1960.

Finn Bø, Per Torp Ildahl, Are Vesterlid, Hans Østerhaug, *Overlegebolig på Tynset*. Blyant på transparent papir / Pencil on tracing paper (detalj / detail), 1960.

STUEINTERIØR

ARKITEKTER
 FINN BØ
 PER TORP ILDAHL
 ARE VESTERLID
 HANS ØSTERHAUG

forslag til
 OVERLEGE BOLIG
 VED
 NORD-ØSTERDAL SJUKEHUS
 TYNSET

14 JULI 1960

002

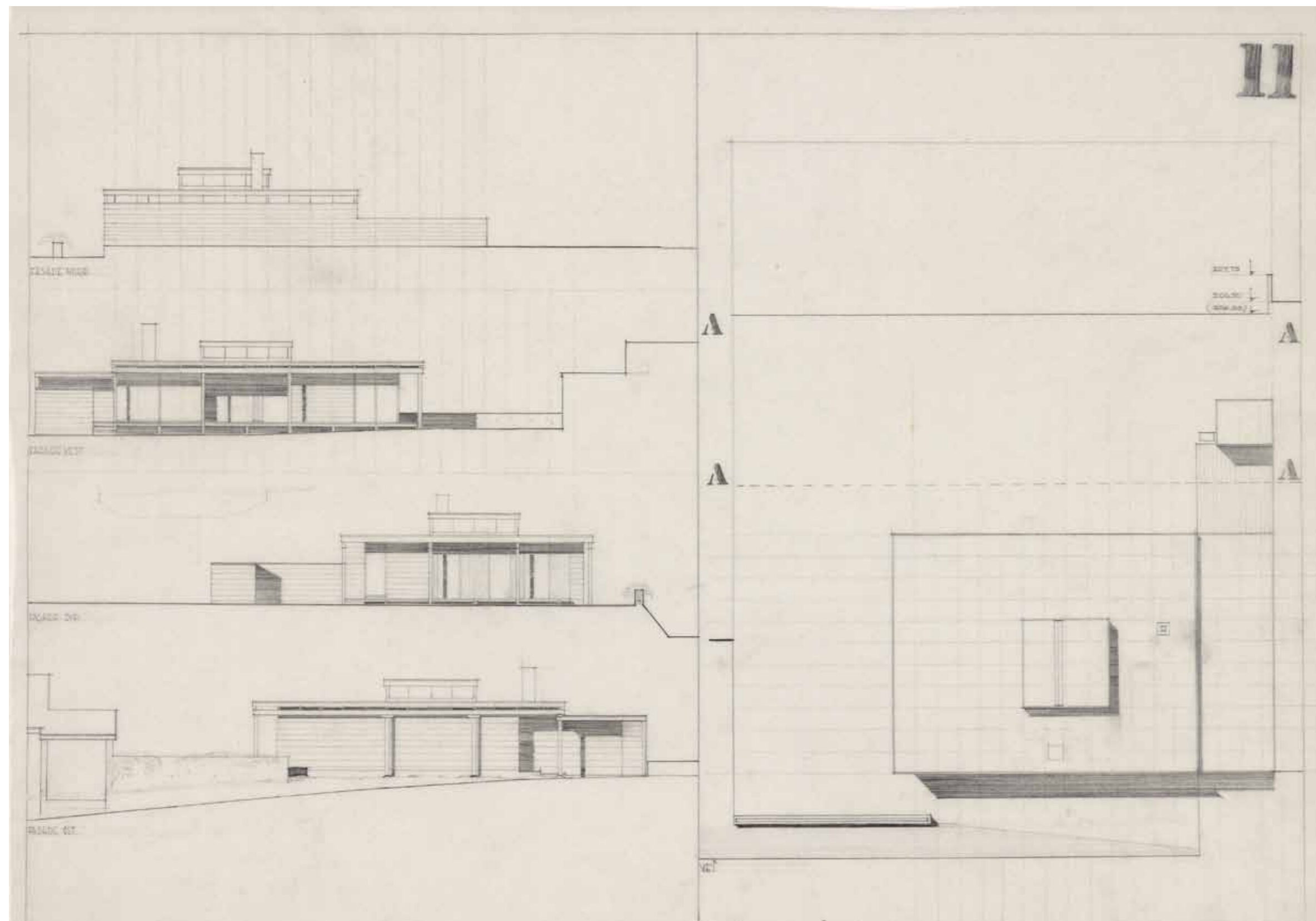
PERSPEKTIV

Geir Grung, *Villa Wethal*, Tåsen, Oslo.
Foto / Photo: Bjørn Winsnes, 1961.

Alle bilder / *All photos:*
Sverre Fehn, *Villa Underland*, Ski, Akershus.
Foto / *Photo:* Teigens Fotoatelier,
ca. 1962.

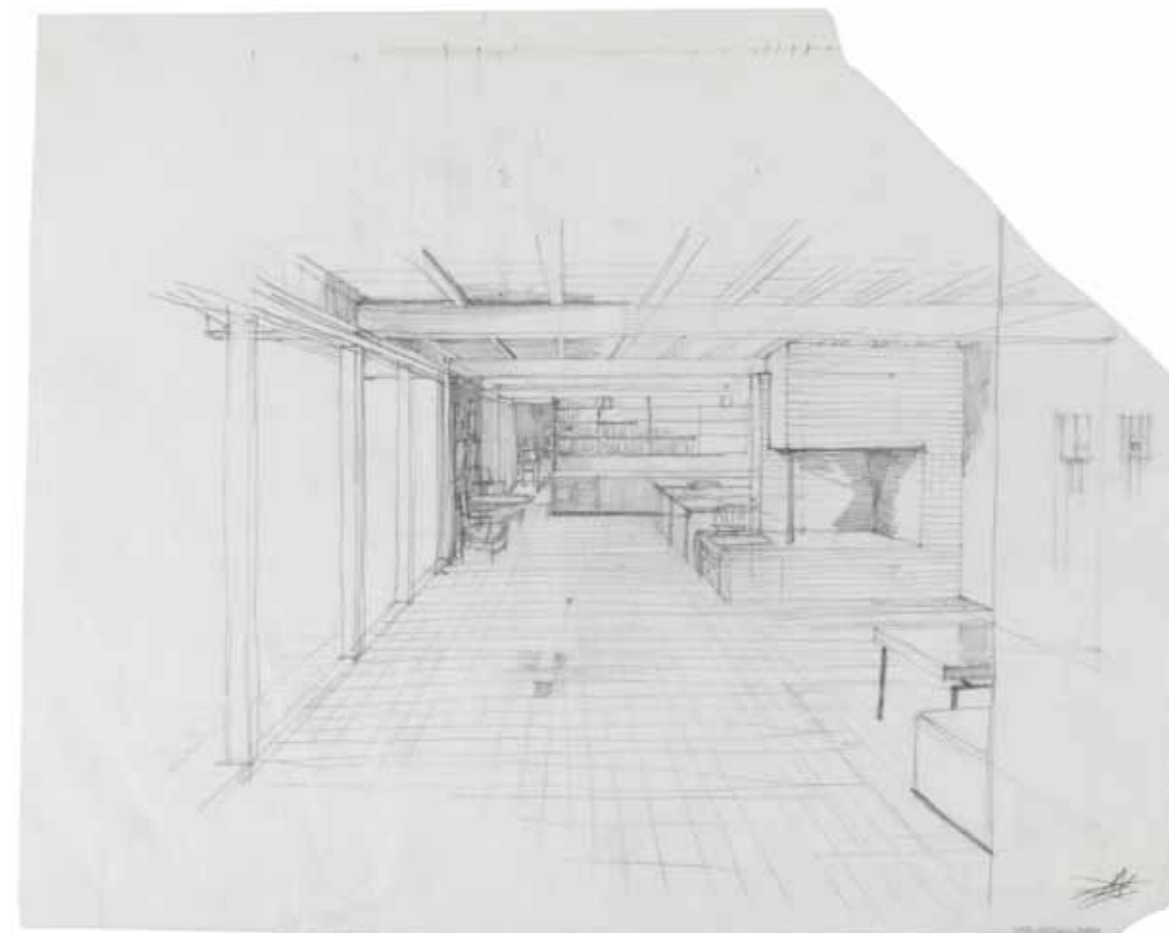
Sverre Fehn, *Villa Schreiner*, fasadeoppriss / elevation.
Blyant på transparentpapir / Pencil on tracing paper,
44 x 60 cm, 1960.

Begge bilder / Both photos:
Sverre Fehn, *Villa Schreiner*.
Foto / Photo: Teigens Fotoatelier, ca. 1963.

Begge bilder / Both photos:
Jens og Wenke Selmer, *eget hus / own house*,
Gråkammen, Oslo. Foto / Photo: Teigens Fotoatelier,
ca. 1964.

Jens og Wenke Selmer, *eget hus / own house*. Blyant på
transparent papir / Pencil on tracing paper, 30,1 x 42,2 cm,
ca. 1963.

Jens og Wenke Selmer, *eget hus / own house*. Blyant på
transparent papir / Pencil on tracing paper, 36,2 x 45,2 cm,
ca. 1963.

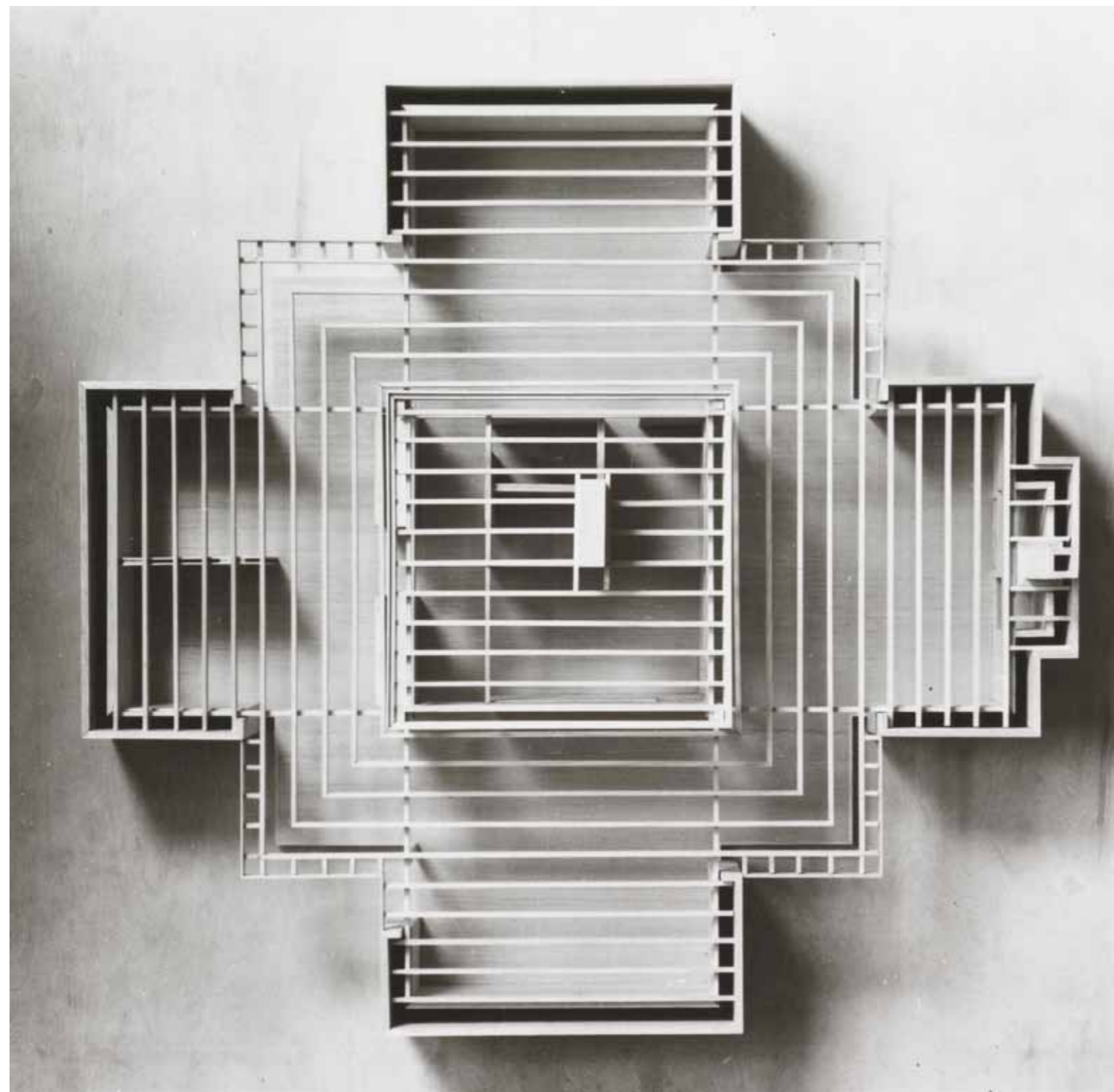

Geir Grung, *eget hus / own house*, Jongskollen, Bærum.
Foto / Photo: Bjørn Winsnes, 1963.

Geir Grung, *eget hus / own house*, Jongskolln, Bærum.
Foto / Photo: Johan Brun, 1963.

Geir Grung, *eget hus / own house*, Jongskollen, Bærum.
Foto / Photo: ukjent / unknown, ca. 1964.

Sverre Fehn, *Villa Norrköping*, modell.
Foto / Photo: ukjent / unknown, ca. 1964.

Sverre Fehn, *Villa Norrköping*.
Foto / Photo: Teigens Fotoatelier, ca. 1964.

Sverre Fehn, *Villa Norrköping*.
Foto / Photo: ukjent / unknown, ca. 1964.

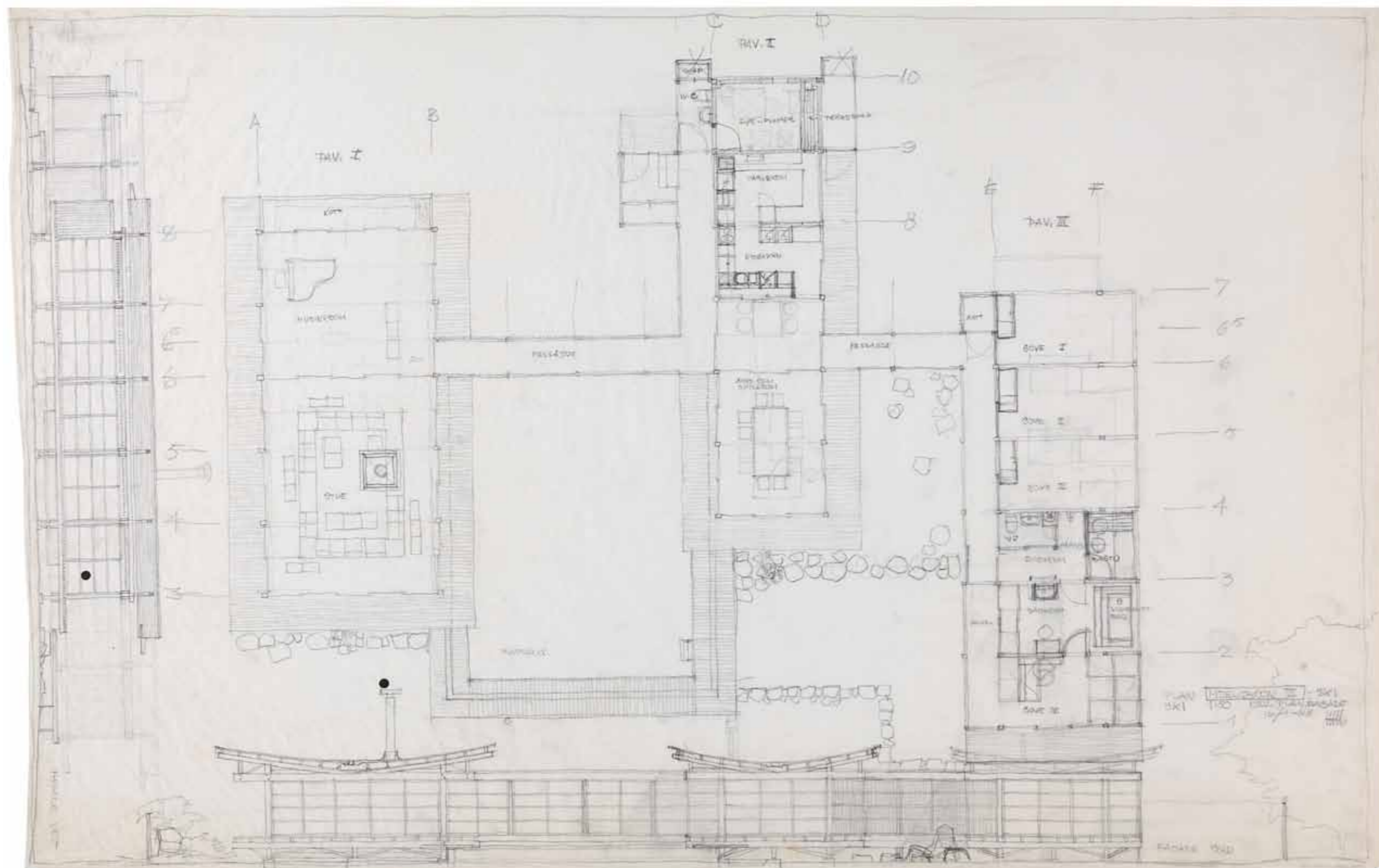

Alle bilder / All photos:
Geir Grung, *Villa Helge Schott*.
Foto / Photo: Bjørn Winsnes, ca. 1970.

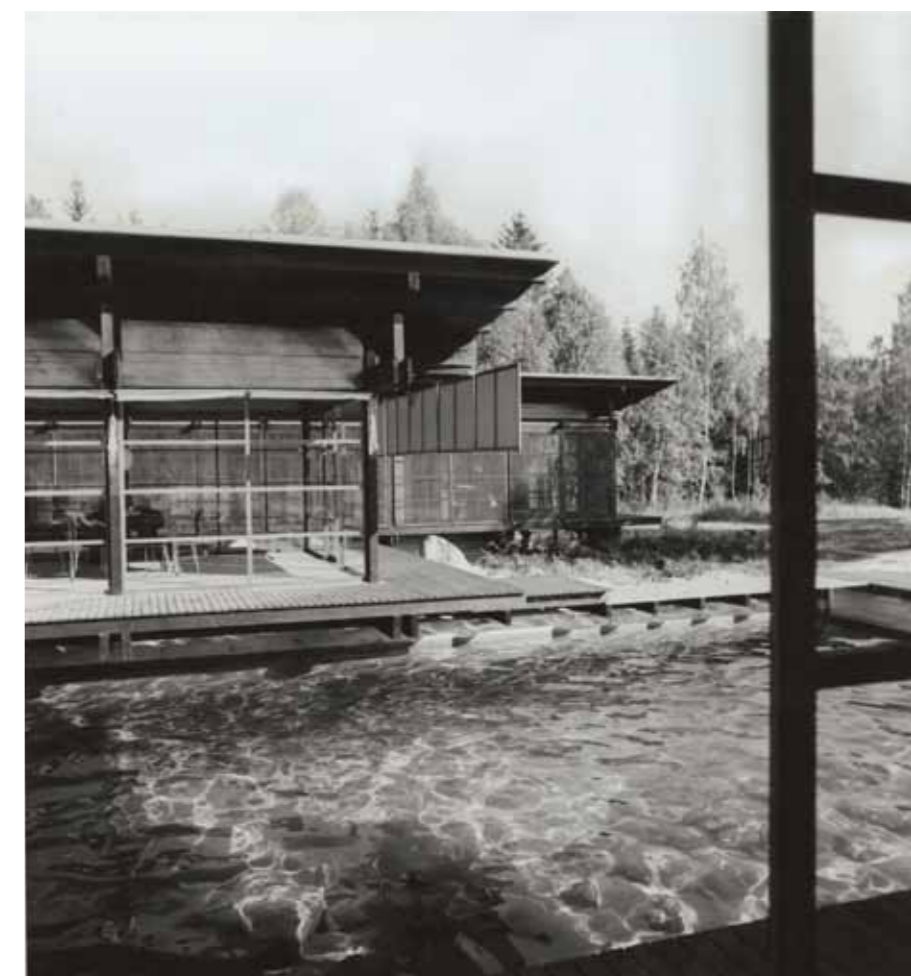

Begge bilder /
Both photos:
Geir Grung,
Villa Bache-Wiig.
Foto / Photo: Bjørn
Winsnes, ca. 1970.

Håkon Mjelva, *Mjelgaron III* (eget hus / own house), plan og fasadeoppriss / plan and elevation. Blyant på transparent papir / Pencil on tracing paper, 65 x 103,1 cm, 1968.

Håkon Mjelva, *Mjelgaron III*. Foto / Photo: ukjent / unknown, ca. 1973.
Håkon Mjelva, *Mjelgaron III*. Foto / Photo: Are Carlsen, 1998.